

Неурова А.Б.

Сутність і структура емоційної стійкості фахівця з надзвичайних ситуацій

Неурова Алла Борисівна,
здобувач Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника,
викладач циклової комісії гуманітарних і природничо-наукових дисциплін
ВКСС Академії Сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, м. Львів, Україна

Анотація. Визначено сутність емоційної стійкості фахівця з надзвичайних ситуацій в екстремальних умовах діяльності. Структурними компонентами емоційної стійкості фахівців з надзвичайних ситуацій в екстремальних умовах діяльності є екстремально-емоційний, екстремально-вольовий, екстремально-мотиваційний, інтелектуально-свідомий, біопсихічний, психомоторний, екстремально-дійовий, морально-психологічний та особистісно-диференційний.

Ключові слова: структура емоційної стійкості, біопсихічний компонент, екстремально-дійовий компонент, морально-психологічний компонент, особистісно-диференційний компонент, екстремально-мотиваційний компонент, екстремально-емоційний компонент

Вступ. Оскільки професійна діяльність в екстремальних умовах є небезпечною, пов'язаною з ризиком для життя, то важливе місце в професійно-психологічній підготовці фахівців з надзвичайних ситуацій займає не лише формування в них емоційної стійкості, але й забезпечення її під час ліквідації наслідків природних, екологічних, технічних і технологічних аварій та катастроф. Для цього необхідно знати зміст і структуру емоційної стійкості суб'єкта діяльності в екстремальних умовах. Проте, сталого погляду на структуру емоційної стійкості суб'єкта діяльності в екстремальних умовах, як і на її зміст в цілому, на цей час нема. Тому гостро постає питання про визначення сутності емоційної стійкості фахівця з надзвичайних ситуацій в екстремальних умовах діяльності та обґрунтування її структури.

Короткий огляд публікацій по темі. З аналізу підходів до розуміння й тлумачення в науці емоційної стійкості суб'єкта діяльності в екстремальних умовах видно, що до її структури дослідниками включаються компоненти, які є різними за змістом. Так, представники *синергетично-двохфакторного підходу* вважають, що структура емоційної стійкості суб'єкта діяльності в екстремальних умовах включає емоції та волю [15; 18 та ін.]; представники *синергетично-трьохфакторного психопроцесуального* – пізнавальні, емоційні й вольові процеси [23 та ін.]; представники *синергетично-трьохфакторного процесуально-моторного* – емоційні й вольові процеси та моторику [1 та ін.]; представники *синергетично-чотирьохфакторного* – сенсорні процеси, психомоторику, емоції та волю [14; 17 та ін.]; представники *нервово-психоенергетичного* – нервову систему й темперамент [6 та ін.]; представники *чуттєво-деструктивного, динамічно-екстремального та емоційно-центричного* – різні складові емоційної сфери особистості [7; 9; 19 та ін.]; представники *фізіологічного* – різні фізіологічні процеси [22 та ін.]; представники *динамічно-стереотипного підходу* – динамічні стереотипи [10 та ін.]; представники *афектно-неадекватного підходу* – різні емоційні характеристики й риси особистості [21 та ін.]; представники *особистісного* – сукупність відповідних і достатніх рис та якостей особистості [2; 24 та ін.]; представники *інтегративного підходу* – емоції, волю, інтелект, мотивацію, певні якості особистості, силу нервової системи, фізіологічні процеси, психомоторику, фізичну підготовленість, фізичне здоров'я тощо в різних комбінаціях [8; 20 та ін.].

Тому **метою** статті є визначення сутності емоційної стійкості фахівця з надзвичайних ситуацій в екстремальних умовах діяльності та обґрунтування її структури.

Виклад основного матеріалу. Всі складові, які визначають емоційну стійкість фахівця з надзвичайних ситуацій в екстремальних умовах діяльності, знаходяться між собою в постійній інтеграційній взаємодії та взаємовпливові й утворюють певний потенціал (за М.Й. Варієм, це психоенергетичний потенціал [3]), який здатний протистояти негативним емоціям і збудженням. Величина цього потенціалу відображає власне рівень емоційної стійкості чи її відсутність.

Нам видається, що таку інтегровану взаємодію та взаємовплив можна пояснити, взявши за основу енергетичну концепцію психіки і психічного М.Й. Варія [3]. Ним доведено, що людська психіка, психічне функціонує на енергетичному рівні, тобто у вигляді псі-енергії, яка містить у собі дві складові – інформаційну та енергетичну [3, с. 183-195]. Інформаційна складова містить відомості про явища, процеси, події, наміри, установки тощо. Енергетична складова відображає значущість того, що закладено в інформації, та виявляється як певна величина психоенергетичного потенціалу.

У психіці кожної людини наявне різне психічне, яке також має інформаційну та енергетичну складові. "Психічне – це те, що містить психоенергію будь-якої полярності й може взаємодіяти з людською психікою та іншим психічним" [3, с.183]. Воно поділяється на внутрішнє і зовнішнє психічне [3, с.185-187]. "До внутрішнього психічного відноситься все, що належить внутрішньому світу індивіда: емоції, почуття, переживання, образи уявлень, стани, властивості, мотиви, цінності, установки, погляди, думки, стереотипи, різні психічні утворення та ін." [3, с. 186]. "Зовнішнє психічне – це те, що знаходиться поза індивідом і вміщує в собі психоенергію та впливає на його психіку" [3, с. 186].

У нашому випадку зовнішнім психічним є емоційно-генні чинники екстремальної ситуації, а внутрішнім психічним – утворення (явища) всіх сфер психіки.

М.Й. Варій доводить, що різне психічне володіє психоенергією, яка має різну величину позитивного чи негативного потенціалу. При цьому позитивний потенціал психоенергії (так само, як і негативний) має властивість до нагромадження, накопичення (властивість синергійності). Автор підкреслює, що "чим цей потенціал є вищим, тим з більшою силою він "відш-

товхує" від себе негативну психоенергію" [3, с. 191]. Але будь-яке проникнення психічного в інше психічне приводить до зміни їх психоенергетичного потенціалу (властивість взаємодії) [3, с. 194].

Отже, кожний структурний компонент емоційної стійкості фахівця з надзвичайних ситуацій володіє певним психоенергетичним потенціалом, який знижує або підвищує її загальний психоенергетичний потенціал. Тому, на нашу думку, **емоційна стійкість фахівця з надзвичайних ситуацій являє собою динамічне психоемоційне інтегроване утворення, яке є наслідком взаємодії та взаємовпливу психоенергетичних потенціалів екстремально-емоційного, екстремально-вольового, екстремально-мотиваційного, інтелектуально-свідомого, біопсихічного, психомоторного, екстремально-дійового, морально-психологічного та особистісно-диференційного компонентів, та яке володіє стабілізуючим психоенергетичним потенціалом, котрий здатний протистояти негативним емоціям і збудження в екстремальних умовах професійної діяльності** (рис.1).

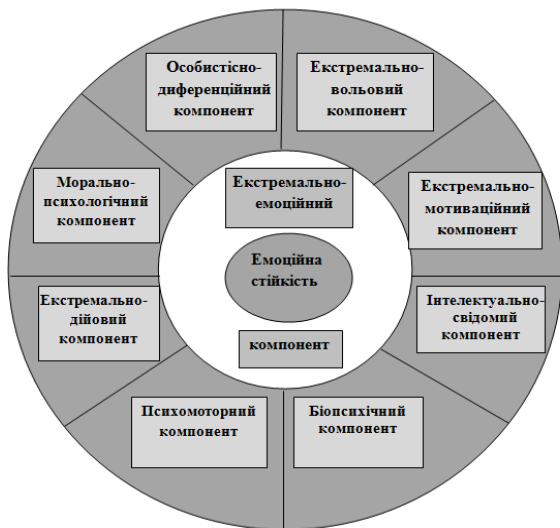

Рис. 1. Структура емоційної стійкості фахівця з надзвичайних ситуацій в екстремальних умовах діяльності

За впливом на емоційну стійкість фахівця з надзвичайних ситуацій кожний з компонентів може бути позитивним, нейтральним або негативним.

Центральним компонентом емоційної стійкості фахівців з надзвичайних ситуацій є екстремально-емоційний (див. рис. 1), котрий являє собою таке динамічне внутрішнє психічне, психоенергетичний потенціал якого формується в екстремальних умовах діяльності під впливом різних внутрішніх і зовнішніх емоціогенних чинників [1; 7; 9 та ін.]. Він, з одного боку, відображає взаємодію й взаємовплив усіх компонентів емоційної стійкості, а з іншого – є акумулятором їх психоенергетичного (позитивного чи негативного) потенціалу. Структурно емоційний процес, як відомо, представлений трьома основними компонентами: емоційним порушенням, знаком емоції та їх змістом (чи якістю). В додаток до цього Л.М. Аболін виділяє низку функцій, які виконують емоції в регу-

ляції напруженої діяльності. Специфічність і сталість деяких функцій можуть бути розглянуті як окремі ланки (складові), які стосовно мети діяльності поєднуються й протікають у вигляді єдиного емоційного процесу. До таких окремих ланок (складових) належать: мета, емоційний досвід, модель значущих переживань умов напруженої діяльності, програма емоційних стереотипів, система засобів підготовки виконання емоційних стереотипів, безпосередня реалізація емоційно-виконавських стереотипів, система критеріїв успішності діяльності, рішення щодо корекції процесу емоційної регуляції та запам'ятовування [1].

Одна з функцій емоцій полягає в тому, що вона, відображаючи об'єктивне значення явищ дійсності для людини, ступінь їх значущості, вказує на допустимий рівень функціонально-енергетичних витрат, які доцільні при реалізації відповідних спонукань, а також на те, що є найважливішим, першочерговим, актуальним у поточній діяльності, особистісно значущим у широкому плані життєдіяльності взагалі. Це, на думку В.І. Ковальова і В.М. Дружиніна [11], впливає на загальне емоційне тло людини, визначає її ставлення до того, що відбувається, тобто визначає ступінь значущості.

Важливим в емоційній стійкості фахівця з надзвичайних ситуацій є екстремально-вольовий компонент, психоенергетичний потенціал якого спрямований на регулювання емоцій, гальмування й стримування їх астенічних проявів [13; 15; 18 та ін.].

Ми глумачимо волю, за С.Д. Максименком, як "психічний процес свідомої та цілеспрямованої регуляції людиною своєї діяльності та поведінки з метою досягнення поставлених цілей" [13, с. 223]. Ставлячи за мету перебороти негативні емоції під час професійної діяльності, фахівець з надзвичайних ситуацій продукує певне внутрішнє напруження й вольове зусилля, щоб якісно виконати поставлені професійні завдання, при цьому не піддатися страху, паніці тощо [12]. І чим вищий психоенергетичний потенціал екстремально-вольового компоненту, тим легше йому вдається це зробити. Якщо психоенергетичний потенціал цього компоненту низький, то він цього зробити не може.

Важливу роль в емоційній стійкості фахівця з надзвичайних ситуацій відіграє екстремально-мотиваційний компонент. Мотивація тісно пов'язана з емоціями, оскільки емоційно-ціннісне ставлення людини до світу виражає значущі для неї аспекти й визначає загальну широку сферу, в межах якої розгортаються не лише пасивно-емоційні процеси, переживання, але й активно-дійові, актуальні мотиваційні процеси, що було предметом дослідження П.Б. Зільбермана [8], В.І. Ковальова і В.М. Дружиніна [11] та ін.

На думку К. Левіна, емоційну стійкість особистості можна змінювати, здійснивши "переключення мотивації" [26]. Значить, використовуючи певні засоби саморегуляції, фахівець з надзвичайних ситуацій в екстремальних умовах може змінювати мотивацію діяльності, а відтак емоції, які обумовлюють її виконання.

Поведінка фахівця з надзвичайних ситуацій в екстремальних умовах діяльності має бути, як зазначає Ф.Є. Василюк, "мотиводоцільною" та організованою метою [5, с. 48].

Отже, екстремально-мотиваційний компонент виражається в наявності у фахівця з надзвичайних ситуацій спонукальних сил, які спрямовують та активізують його професійну діяльність в екстремальних умовах, таким чином підсилюючи, підвищуючи психоенергетичний потенціал емоційної стійкості.

На важливе значення інтелектуально-свідомого компоненту в емоційній стійкості особистості у своїх дослідженнях звертали увагу багато вчених [12; 16; 25 та ін.]. Так, Р.С. Лазарус, вивчаючи поведінку людини під дією стресу, зазначав, що її діяльність в емоційно-генних умовах залежить від адекватності оцінки нею загрози, яка спричиняє символічні елементи антиципації, наступну переоцінку, механізми перекриття, подолання стресу [25]. Тому автор відводить інтелектуально-свідомого компоненту домінуюче місце в структурі емоційної стійкості. Саме за допомогою інтелекту, свідомості фахівець з надзвичайних ситуацій здатний диференційовано підходити до пошуку й наступного вибору найбільш вірного рішення в складній емоційно напруженій обстановці.

Отже, інтелектуально-свідомий компонент відображає здатність фахівця з надзвичайних ситуацій правильно сприймати та оцінювати як чинники екстремальних умов, так і свої стани, можливості, аналізувати й передбачати тенденції розвитку ситуації, приймати адекватні рішення й виробляти алгоритм їх виконання, а також усвідомлювати й нести відповідальність за наслідки своїх дій для індивідуальної та групової безпеки, людей, які знаходяться в зоні надзвичайної ситуації, екології, держави, суспільства тощо, таким чином, підсилюючи позитивний психоенергетичний потенціал емоційної стійкості.

Інтелектуально-свідомий компонент пов'язаний з іншими. На думку багатьох дослідників, взаємозв'язок інтелекту, свідомості й мотивації, насамперед, складається зі зіставлення та оцінки успіхів діяльності й невдач, визначення їх причин, усвідомлення своєї відповідальності й ролі в їх подоланні, що своєю чергою визначає силу емоційних переживань людини [11; 16 та ін.].

Своєрідне місце в емоційній стійкості фахівця з надзвичайних ситуацій займає біопсихічний компонент, який відображає резерви нервово-психічної енергії, що пов'язується з особливостями темпераменту, силою нервової системи, процесами збудження й гальмування в залежності від віку тощо [6; 10; 22 та ін.].

Особливе місце в емоційній стійкості фахівця з надзвичайних ситуацій займає екстремально-дійовий компонент [12], який володіє значним психоенергетичним потенціалом. Цей компонент в структурі емоційної стійкості фахівця з надзвичайних ситуацій полягає в наявності в нього сукупності знань, навичок і вмінь як технологічних, так і практично-психологічних, які виступають внутрішнім психічним, здатним генерувати позитивний психоенергетичний потенціал й підвищувати його емоційну стійкість. Власне професійно-екстремальний ризик фахівця з надзвичайних ситуацій пов'язаний з його впевненістю в свої знання, навички і

вміння, зі здатністю своєчасно й швидко приймати оптимальні рішення, кваліфіковано виконувати необхідні види робіт, здійснювати саморегуляцію тощо.

Вагомим у структурі емоційної стійкості фахівця з надзвичайних ситуацій є особистісно-диференційний компонент [2; 21; 24;], який відображає психоенергетичний потенціал його особистісних якостей та рис. До позитивних таких якостей можна віднести відповідальність, дисциплінованість, сміливість, рішучість, чесність, порядність, терплячість, толерантність, розсудливість, організованість, ініціативність, активність, оптимізм, уважність, спостережливість, креативність тощо.

Актуальним для емоційної стійкості фахівця з надзвичайних ситуацій є морально-психологічний компонент, який відображає психоенергетичний потенціал системи його моральних цінностей (добра, ідеалу, обов'язку, честі, гідності, совісті тощо), принципів, норм, установок тощо. Сутність морально-психологічного широко розкрита у працях М.Й. Варія [4; 5]. На його думку, моральне обов'язково виявляється через психологічне: "Морально-психологічне проявляється в інтегрованій єдності морального і психологічного. У моральному викристалізовані високі ідеї, ідеали, принципи, норми, погляди тощо, які трансформуються у сферу психологічного – емоцій, почуттів і волі, переконаності і віри, рішучості і стійкості" [5, с. 13].

Не менш важливим компонентом емоційної стійкості фахівця з надзвичайних ситуацій є психомоторний [14; 17; 20 та ін.], який відображає величину психоенергетичного потенціалу, що забезпечує доцільні моторні рухи й дії, їх динаміку тощо. Ми окремо не виділяємо фізичне здоров'я, фізичну підготовленість і витривалість, оскільки їх наявність тим чи іншим чином відображається в психомоториці [20]. Здатність фахівця з надзвичайних ситуацій переносити великі фізичні навантаження протягом тривалого часу перебування в екстремальних умовах, на нашу думку, позитивно впливає на психомоторику. І навпаки, фізична невідповідність породжує у фахівця з надзвичайних ситуацій невпевненість у своїх силах, тривогу, страх тощо, що негативно впливає на психомоторику.

Всі компоненти емоційної стійкості пов'язані між собою й взаємозалежні.

Висновок. Таким чином, емоційна стійкість фахівця з надзвичайних ситуацій являє собою динамічне психоемоційне інтегроване утворення, яке є наслідком взаємодії, взаємовпливу психоенергетичних потенціалів її структурних складових, та яке володіє стабілізуючим психоенергетичним потенціалом, котрий здатний протистояти негативним емоціям і збудженням в екстремальних умовах професійної діяльності. Структурними компонентами емоційної стійкості фахівців з надзвичайних ситуацій в екстремальних умовах діяльності є екстремально-емоційний, екстремально-вольовий, екстремально-мотиваційний, інтелектуально-свідомий, біопсихічний, психомоторний, екстремально-дійовий, морально-психологічний та особистісно-диференційний.

ЛІТЕРАТУРА (REFERENCES TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Аболин Л.М. Методики изучения эмоций в спорте / Л.М. Аболин. – Казань: Казанский ун-т, 1985. – 100 с.
Abolin L.M. Metodiki izuchenija jemocij v sporte [Methods of studying emotions in sport] // L.M. Abolin. – Kazan': Kazanskiy un-t, 1985. – 100 s.
2. Бочарова С.П. и др. Психология управления / С.П. Бочарова, А.М. Бандурка, Е.В. Землянская. – Харьков: ООО – "Фортуна-прес", 1998. – 464 с.
Bocharova S.P. i dr. Psihologija upravljenja [Psychology of management] // S.P. Bocharova, A.M. Bandurka, E.V. Zemljanskaja. – Har'kov: OOO – "Fortuna-pres", 1998. – 464 s.
3. Варій М.Й. Енергетична концепція психіки і психічного. Монографія / М.Й. Варій. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 318 с.
Varij M.J. Energetichna koncepcija psihiki i psihichnogo. [The energy concept of the psyche and mental] // Monografija / M.J. Varij - K.: Centr uchbovoi literaturi, 2009. – 318 s.
4. Варій М.Й. Морально-психологічний стан військ, його оцінка та підтримка на високому рівні. Монографія / М.Й. Варій. – [Відп. ред. Л.В. Сохань, Л.Ф. Бурлачук]. – Л.: ВВП ДУ "ЛП". – 311 с.
Varij M.J. Moral'no-psihologichnij stan vijs'k, jogo ocinka ta pidtrimka na visokomu rivni. [Morale-psychological condition of troops, its assessment and support at the highest level] // Monografija / M.J. Varij. – [Vidp. red. L.V. Sohan', L.F. Burlachuk]. – L.: VVP DU "LP". – 311 s.
5. Варій М.Й. Морально-психологічний стан військ: навч. посіб. / М.Й. Варій. – Львів: ВІ ДУ "ЛП", 2000. – 221 с.
Varij M.J. Moral'no-psihologichnij stan vijs'k: navch. posib. [Morale-psychological condition of troops] // M.J. Varij. – L'viv: VIDU "LP", 2000. – 221 s.
6. Василюк Ф.Е. Проблема критической ситуации / Ф.Е. Василюк // Психология экстремальных ситуаций: Хрестоматия. – [Сост. А.Е.Тарас, К.В.Сельченко]. – М.: АСТ, Мн.: Харвест, 2004. – С. 39 – 59.
Vasiljuk F.E. Problema kriticheskoj situacii [The problem of critical situation] // F.E. Vasiljuk // Psihologija jekstremal'nyh situacij: [The psychology of extreme situations] Hrestomatija. – [Sost. A.E.Taras, K.V.Sel'chenok]. – M.: AST, Mn.: Harvest, 2004. – S. 39 – 59.
7. Гельгорн Э., Луфбороу Дж. Эмоции и эмоциональные расстройства. Нейрофизиологическое исследование: [пер. с англ. О.С. Виноградовой] / Э. Гельгорн, Дж. Луфбороу. – М.: Мир, 1966. – 672 с.
Gel'gorn Je., Lufborou Dzh. Jemocii i jemocional'nye rasstrojstva. Nejrofiziologicheskoe issledovanie: [Emotions and emotional disorders] // [per. s angl. O.S. Vinogradovoj] / Je. Gel'gorn, Dzh. Lufborou. – M.: Mir, 1966. – 672 s.
8. Дикая Л.Г. Деятельность и функциональное состояние: активационный компонент деятельности / Л.Г. Дикая // Психологические проблемы профессиональной деятельности [Psychological problems of professional activity]. – М.: Наука, 1991. – С. 93–111.
Dikaja L.G. Dejatel'nost' i funkcional'noe sostojanie: aktivacionnyj komponent dejatel'nosti [The activity and functional state: activation component of activity] // L.G. Dikaja // Psihological problems of professional activity. – M.: Nauka, 1991. – S. 93–111.
9. Зильберман П.Б. Эмоциональная устойчивость оператора / П.Б. Зильберман // Очерки психологии труда. – М.: Наука, 1974. – С. 138–172.
Zil'berman P.B. Jemocional'naja ustojchivost' operatora [Emotional stability of operator] // P.B. Zil'berman // The activity of psychology's work. – M.: Nauka, 1974. – S. 138–172.
10. Изард К.Э. Психология эмоций / К.Е. Изард. – Спб.: Питер, 1999. – 464 с.
Izard K.E. Psihologija jemocij [The psychology of emotions] // K.E. Izard. – Spb.: Piter, 1999. – 464 s.
11. Кеннон У. Физиология эмоций / У. Кеннон. – Л.: "Прибой", 1927. – 156 с.
Kennon U. Fiziologija jemocij [The physiology of emotions] // U. Kennon. – L.: "Priboj", 1927. – 156 s.
12. Ковалев В.И., Дружынин В.Н. Мотивационная сфера личности и ее динамика в процессе профессиональной подготовки / В.И. Ковалев, В.Н. Дружынин // Психологический журнал. – 1982. – № 6. – С. 35 – 44.
Kovalev V.I., Druzhynin V.N. Motivacionnaja sfera lichnosti i ee dinamika v processe professional'noj pidgotovki [Motivational sphere of personality and its dynamics in the process of professional preparation] // V.I. Kovalev, V.N. Druzhynin // Psihologicheskij zhurnal. – 1982. – № 6. – S. 35 – 44.
13. Козяр М.М. Экстремально-професійна підготовка до діяльності у надзвичайних ситуаціях: Монографія / М.М. Козяр. – Львів: "СПОЛОМ", 2004. – 376 с.
Kozjar M.M. Ekstremal'no-profesijna pidgotovka do dijal'nosti u nadzvichajnih situacijah: [Extremely-professional training of actions in emergency situations] // Monografija / M.M. Kozjar - L'viv: "SPOLOM", 2004 - 376 s.
14. Максименко С.Д. Загальна психологія: Навчальний посібник. – [Видання друге, перероблене та доповнене] / С.Д. Максименко. – Київ: "Центр учбової літератури", 2004. – 272 с.
Maksimenko S.D. Zagal'na psihologija: [General Psychology:] // Navchal'nij posibnik. – [Vidannja druge, pereroblene ta dopovnene] / S.D. Maksimenko. – Kii': "Centr uchbovoi literaturi", 2004. – 272 s.
15. Марищук В.Л. Резервы человеческой психики: Введение в психологию активности / В.Л. Марищук. – М.: Политиздат, 1989. – 319 с.
Marishhuk V.L. Rezervy chelovecheskoj psihiki :Vvedenie v psihologiju aktivnosti [Reservs of the human psyche: Introduction to Psychology activity]: // V.L. Marishhuk. – M.: Politizdat, 1989. – 319 s.
16. Милерян Е.А. Психологический отбор летчиков / Е.А. Милерян. – Киев: АПН УССР, 1966. – 235 с.
Milerjan E.A. Psihologicheskij otbor letchikov [Psychological selection of pilots] // E.A. Milerjan. – Kiev: APN USSR, 1966. – 235 s.
17. Моросанова В.И. Индивидуальный стиль саморегуляции: феномен, структура и функции в произвольной активности человека / В.И. Моросанова. – М.: Наука, 1998. – 192 с.
Morosanova V.I. Individual'nyj stil' samoreguljacji: fenomen, struktura i funkcii v proizvol'noj aktivnosti cheloveka [Individual style of self-regulation: the phenomenon, the structure and function in any human activity] // V.I. Morosanova. – M.: Nauka, 1998. – 192 s.
18. Платонов К.К. Краткий словарь системы психологических понятий / К.К. Платонов. – М.: Высшая школа, 1984. – 174 с.
Platonov K.K. Kratkij slovar' sistemy psihologicheskijh ponjatij [Concise Dictionary of psychological concepts] // K.K. Platonov. – M.: Vysshaja shkola, 1984. – 174 s.
19. Платонов К.К., Шварц Л.Н. Очерки психологии для летчиков / К.К. Платонов, Л.Н. Шварц. – М.: Воениздат, 1948. – 191 с.
Platonov K.K., Shvarc L.N. Oчерki psihologii dlja letchikov [Essays of psychology for pilots] // K.K. Platonov, L.N. Shvarc. – M.: Voenizdat, 1948. – 191 s.
20. Рейковский Я. Экспериментальная психология эмоций / Я. Рейковский. – М.: Прогресс, 1979. – 392 с.
Rejkovskij Ja. Jeksperimental'naja psihologija jemocij [Experimental psychology of emotions] // Ja. Rejkovskij. – M.: Progress, 1979. – 392 s.
21. Сиротин О.А. Экспериментальное исследование психофизиологической природы эмоциональной устойчивости: автореф. дис. канд. психол. наук : спец. 19.00.02 "Психофизиология" / О.А. Сиротин. – М., 1972. – 18 с.
Sirotin O.A. Jeksperimental'noe issledovanie psihofiziologicheskoi prirody jemocional'noj ustojchivosti: [Experimental study of the

psychophysiological nature of emotional stability] // avtoref. dis kand. psihol. nauk : spec. 19.00.02 "Psihofiziologija" / O.A. Sirotin. – M., 1972. – 18 s.

22. Славина Л.С. Дети с аффективным поведением / Л.С. Славина. – М.: Просвещение, 1966. – 150 с.

Slavina L.S. *Deti s affektivnym povedenim* [Children with affective behavior] // L.S. Slavina. – M.: Prosveshhenie, 1966. – 150 s.

23. Тигранян Р.А. Стресс и его значение для организма / Р.А. Тигранян. – М.: Медицина, 1989. – 272 с.

Tigranjan R.A. *Stress i ego znachenie dlja organizma* [Stress and its significance for the organism] // R.A. Tigranjan. – M.: Medicina, 1989. – 272 s.

24. Фрес П., Пиаже Ж. Экспериментальная психология: Мотивация, эмоции и личность / Поль Фрес, Жан Пиаже. – М.: Прогресс, 1975. – 270 с.

Fres P., Piazhe Zh. *Jeksperimental'naja psihologija: Motivacija, jemocii i lichnost'* [Experimental Psychology: Motivation, emotion and personality] // Pol' Fres, Zhan Piazhe. – M.: Progress, 1975. – 270 s.

25. Cattell R.B. Personality & mood by questionnaire (A handbook of interpretive theory, psychometrics, and practical procedures) / R.B. Cattell. – San Francisco, Washington, London: Jossey-Bass Publishers, 1973. – 476 p.

26. Lazarys R.S. Psychological stress and the coping process / R.S. Lazarys. – New York: McGraw-Hill, 1966. – 178 p.

27. Lewin K. Field theory in social science / K. Lewin // Selected theoretical papers. – London, 1952. – P. 56 – 68

Neurova A.B. The nature and structure of the Specialists` in emergency situations emotional stability

Abstract. The nature of the specialists` emotional stability in situations is identified emergency. The components of emotional stability was identified the nature of the Specialist`s Emergency emotional stability in extreme situations of his practice. The structural components of the Specialists` emotional stability in emergency situations are the following: extreme-emotional, extreme-volitional, extreme-motivational, intellectually-conscious, biopsychic, psychomotor, extreme-active, moral-psychological and personality-differential.

Keywords: the structure of emotional stability, biopsychic component, extreme-active component, moral-psychological component, personality-differential component, extreme-motivational component, extreme-emotional component

Неурова А.Б. Сущность и структура эмоциональной устойчивости специалиста по чрезвычайным ситуациям

Аннотация. Определена сущность эмоциональной устойчивости специалиста по чрезвычайным ситуациям в экстремальных условиях деятельности. Структурными компонентами эмоциональной устойчивости специалистов по чрезвычайным ситуациям в экстремальных условиях деятельности является экстремально-эмоциональный, экстремально-волевой, экстремально-мотивационный, интеллектуально-сознательный, биопсихический, психомоторный, экстремально-действенный, морально-психологический и личностно-дифференцированный.

Ключевые слова: структура эмоциональной устойчивости, биопсихический компонент, экстремально-действенный компонент, морально-психологический компонент, личностно-дифференциальный компонент, экстремально-мотивационный компонент, экстремально-эмоциональный компонент